

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Staatssecretaris van Economische Zaken
De heer ir. M.H.P. van Dam
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Binnenhof 22
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070-312 92 47
fax 070-312 92 33

e-mail voorzitter@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 24 juni 2016

betreft Vragen naar aanleiding van brief over convenant onbedweld slachten volgens religieuze riten

ons kenmerk 158834.01u

Geachte heer Van Dam,

De vaste commissie voor Economische Zaken heeft met belangstelling kennisgenomen van de brief van 17 februari 2016¹, waarin u de Kamer informeert over het convenant onbedweld slachten volgens religieuze riten² (hierna: convenant) en de AMvB die strekt tot uitvoering van het convenant.

De SP-fractieleden hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief en willen graag nog een aantal vragen stellen. De fractieleden van GroenLinks hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief en hebben naar aanleiding daarvan nog enkele vragen. De leden van de PvdD-fractie hebben kennisgenomen van de evaluatie van het convenant en de aanvullende maatregelen die u voornemens bent te treffen. Zij hebben hierover een aantal vragen aan u.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie

De Wetenschappelijke Adviescommissie (hierna: WAC) heeft zich over verschillende onderzoeken gebogen waarbij werd gekeken of het gesloten convenant uitvoerbaar is. De WAC constateert dat de uitvoering van de afspraken nu niet mogelijk is, en dat er meer standaardisatie en minder variatie moet zijn. Zij stelt voor dat op korte termijn betere technische voorzieningen beschikbaar zijn.³ Voorts constateert de WAC dat de 40-secondenregel bij de slacht van runderen niet haalbaar lijkt en adviseert deze niet in te voeren.⁴ U vindt de huidige uitvoeringspraktijk niet acceptabel en u wilt extra maatregelen. Naar aanleiding van de onderzoeken, de conclusies van de WAC en uw mening, hebben de SP-fractieleden een aantal vragen.

U wilt de rituele slacht beperken tot het aantal dat nodig is voor de binnenlandse markt. Dit kan opgevat worden als een uitvoerverbod, maar kunt u ook aangeven wat dit betekent voor de invoer van ritueel geslacht vlees? Is er überhaupt sprake van import? Wordt daar met de invoer-

¹ Verslag schriftelijk overleg (Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X).

² *Stcrt.* 2012, 13162.

³ Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X, bijlage Advies Wetenschappelijke Adviescommissie onbedweld ritueel slachten, p. 7-8.

⁴ Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X, bijlage Advies Wetenschappelijke Adviescommissie onbedweld ritueel slachten, p. 8.

datum 24 juni 2016

ons kenmerk 158834.01u

blad 2

ring van genoemde maatregelen verandering in verwacht? Betekent dit dat er meer levende dieren het land zullen verlaten om elders ritueel geslacht te worden?

Door onder andere toezichtseisen wordt verwacht dat de prijs van ritueel geslacht vlees zal toenemen. Is vervolgens de verwachting dat de import zal toenemen?

Wat moeten de SP-fractieleden zich voorstellen bij het aangekondigde permanente toezicht? Is de toezichthouder degene die alsnog tot bedwelmen besluit? Welke maatregelen kan de toezichthouder nemen wanneer er niet volgens protocol gewerkt wordt? Wie controleert ten slotte de toezichthouder, ofwel: hoe legt de toezichthouder verantwoording af?

Over het verbeteren van uitvoeringstechnieken werd voor 1 mei 2016 nog een advies van de WAC verwacht. Is dat er inmiddels?

Slachthuizen zouden 'best practises' en standaardwerkwijzen vastleggen voor 1 oktober 2016. Kunt u aangeven of men op dit traject op schema is?

Er worden nieuwe indicatoren gekozen om het bewustzijnsniveau vast te kunnen stellen, aangezien er onduidelijkheid was. Wordt hiermee bedoeld dat er bij de 'oude' indicator geen zekerheid was dat het dier het bewustzijn verloren had? Is hier bij de nieuwe indicatoren wel zekerheid over? Kunt u aangeven of er een toename of een afname geconstateerd wordt van het aantal dieren dat niet snel genoeg buiten bewustzijn raakt?

U vindt de huidige uitvoeringspraktijk niet acceptabel. De WAC adviseert de 40-secondenmaatregel niet toe te passen bij runderen omdat die te vaak niet snel genoeg buiten bewustzijn zijn.⁵ Is er overwogen om, gezien vanuit het oogpunt van dierenleed, de rituele slacht van runderen te verbieden totdat er duidelijkheid is over de oude indicatoren en tot er nieuwe, verfijnde technieken gangbaar zijn waardoor wel aan de 40-secondenregel voldaan kan worden?

U bent nog in afwachting van het rapport van de WAC en het onderzoek van de Europese Commissie voor u een besluit neemt over de kantenbox. Wanneer worden deze verwacht? Wat is het eerste moment waarop u een besluit kan nemen over de kantenbox?

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie

U bent van plan het convenant per 1 januari 2017 in werking te laten treden, nu alle onderzoeken zijn afgerond. Zal de ontwerp-AMvB nog aan beide Kamers worden voorgelegd, nu er nieuwe informatie uit de onderzoeken beschikbaar is en een aantal wijzigingen in de op 1 november 2012 aangeboden AMvB is aangebracht? Zo nee, waarom niet?

De WAC stelt dat de 40-secondenregel (een dier dat niet binnen 40 seconden het bewustzijn verliest, wordt alsnog bedwelmd) in de praktijk niet bruikbaar is en niet betrouwbaar. De WAC waarschuwt dat de 40-secondenregel tot meer onverdoofd geslachte dieren zal leiden.⁶ Toch

⁵ Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X, bijlage Advies Wetenschappelijke Adviescommissie onbedwelmd ritueel slachten, p. 8.

⁶ Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X, bijlage Advies Wetenschappelijke Adviescommissie onbedwelmd ritueel slachten, p. 9.

datum 24 juni 2016

ons kenmerk 158834.01u

blad 3

handhaaft u deze 40-seconderegel. U stelt dat de behoefteverklaring ervoor zal zorgen dat het aantal onverdoofd geslachte dieren niet zal toenemen. Maar u gaat niet in op de kern van de 40-secondenregel: deze is erop gericht de aantasting van het dierenwelzijn te beperken, door een dier niet langer dan 40 seconden bij bewustzijn te laten zijn bij de slacht. Hoe gaat u een onaanvaardbare aantasting van het dierenwelzijn tegen, wanneer de belangrijkste maatregel in het convenant niet blijkt te werken?

U spreekt over technische verfijningen. Wat stelt u zich daar bij voor? Verwacht u dat met de technische verfijning het falen van de 40-secondenregel kan worden gecompenseerd? En als dat niet het geval blijkt, bent u dan bereid tot verdergaande maatregelen, zoals het verbieden van de onbedwelmde slacht van bepaalde groepen dieren, zoals (grotere) runderen? Ook 70 procent van de schapen en geiten blijkt na 40 seconden nog niet buiten bewustzijn. Welke maatregelen voorziet u bij deze dieren?

Op welke wijze zal het slachten naar binnenlandse behoefte, via een behoefteverklaring, worden gecontroleerd?

Hoe zal het permanent toezicht van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (hierna: NVWA) op de rituele slacht worden uitgevoerd en bekostigd?

Vragen en opmerkingen van de leden van de PvdD-fractie

U stelt naar aanleiding van de evaluatie van het convenant een aantal maatregelen voor. De leden van de PvdD-fractie constateren dat het naast een beperkt aantal nieuwe maatregelen ook oude en reeds bestaande, maar niet of onjuist geïmplementeerde maatregelen betreft. Het voorkomen van de vermenging van de stromen onbedwemd en bedwemd geslacht vlees is een nieuwe maatregel, alsmede het beperken van het aantal onbedwemd geslachte dieren tot de binnenlandse vraag. De behoefteverklaring wordt opnieuw ingevoerd en de 40-secondenregel is reeds een bestaande, maar niet nageleefde maatregel.

De PvdD-fractieleden stellen vast dat hiermee het slachten zonder bedwelming in stand wordt gehouden en daarmee het wetenschappelijk vastgestelde ernstig, maar vermijdbaar dierenleed wordt getolereerd. Dit is in strijd met de bevindingen van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMVD), in strijd met het advies van de NVWA en in strijd met de hoofdlijn van de Nederlandse wetgeving dat het onverdoofd slachten van dieren verboden is. Deze leden zijn van mening dat u met de voorgestelde maatregelen verzuimt de fundamentele dierenwelzijnsproblemen op te lossen; het onverdoofd slachten van dieren blijft immers toegestaan. De maatregel vormt uitstel van executie van een breed levende maatschappelijke wens, die gesteund werd door een overgrote meerderheid van de Tweede Kamer, om het onnodig dierenleed dat gepaard gaat met het onverdoofd ritueel slachten te stoppen.

De leden van de PvdD-fractie zijn van mening dat de voorgestelde maatregelen niet bijdragen aan de verbetering van het dierenwelzijn in slachthuizen. De 40-secondenregel maakte al deel uit van het door staatssecretaris Bleker opgestelde convenant dat bewezen onwerkbaar is gebleken en vertoont daarnaast overeenkomsten met het 45-secondenregelvoorstel van het Tweede Kamerlid Ormel⁷ dat in 2011 nauwelijks op sympathie of begrip van de Tweede Kamer

⁷ Kamerstukken II 2010/11, 31 571, nr. 11.

datum 24 juni 2016

ons kenmerk 158834.01u

blad 4

kon rekenen. De Tweede Kamer kwam destijds democratisch tot een verbod op onbedwelmd ritueel slachten. Tijdens de behandeling van het initiatiefwetsvoorstel-Thieme⁸ in de Eerste Kamer kondigde staatssecretaris Bleker te elfder ure een convenant met religieuze organisaties aan. De leden van de Eerste Kamer schaarden zich achter dit convenant, terwijl de exacte inhoud op een later tijdstip zou worden bepaald. Over een expliciete 40-secondenregel werd niet gesproken. Bent u bereid een tussentijdse evaluatie uit te voeren van de destijds gedane uitspraken en toezeggingen door de regering over het convenant en de uiteindelijke invoering, uitvoering en uitwerking daarvan?

Het wordt met de 40-secondenregel acceptabel geacht dat dieren die zonder verdoving worden geslacht, tot 40 seconden na de halssnede kunnen lijden. Wetenschappers en recent het Bureau Risicobeoordeling & Onderzoeksprogrammering van de NVWA, concluderen dat er bij onverdoofd slachten sprake is van een ernstige aantasting van het dierenwelzijn⁹. Uit onderzoek van Wageningen Universiteit blijkt dat er bijvoorbeeld bij runderen tot wel zes halssnedes nodig zijn en dat dieren vaak het bewustzijn niet eerder dan na 40 seconden verliezen, doordat de bloedvaten bij de wervelkolom, die de hersenen van zuurstof voorzien, niet worden doorgesneden.¹⁰ Ook veterinaire organisaties achten de onverdoofde slacht onaanvaardbaar. Dieren stikken vaak in hun eigen bloed. De leden van de PvdD-fractie willen van u weten op basis van welk wetenschappelijk onderzoek de 40-secondenregel is ingesteld. Erkent u dat door het wettelijk verankeren van de 40-secondenregel, de regering een norm stelt voor 'toelaatbaar dierenleed', wat mogelijk een nationaal en internationaal een precedent schept en waardoor 40 seconden dierenleed onterecht gelegitimeerd wordt?

De leden van de PvdD-fractie waren onaangenaam verrast toen zij in de rapportage Vanthemsche c.s. de Bijlage 4 Data¹¹ lazen. Hieruit maakten zij op dat er in alle gecontroleerde slachthuizen gebruik wordt gemaakt van drijvers. Hierbij worden de dieren op verschillende wijzen van de wachtbox naar de snijbox gedreven. De wijzen zijn gerangschikt op de ernst van de handelingen van de drijver. In de onderzochte slachthuizen wordt gebruikgemaakt van lawaai, slaan, stokken, en prikkelaars. Deze drijvers tasten het welzijn van de dieren ernstig aan. De PvdD-fractieleden zijn van mening dat deze praktijken indruisen tegen de vijf vrijheden van Brambell, waarbij het dierenwelzijn wordt getoetst aan de vrijheid van onder andere angst en stress. Overigens druist deze werkwijze ook in tegen de voorschriften die de betrokken religieuze organisaties zelf zeggen de hanteren. Hoe ziet u dit gedrag van de personen binnen de slachthuizen met betrekking tot de borging van het dierenwelzijn in de slachthuizen? Welke maatregelen wilt u nemen om deze onaanvaardbare aantasting van het dierenwelzijn in religieuze slachthuizen een halt toe te roepen?

De WAC zal in opdracht van de convenantpartners concrete aanbevelingen uitwerken over welke maatregelen zij, op basis van de momenteel beschikbare kennis, noodzakelijk acht. Dit advies werd verwacht voor 1 mei 2016. De leden van de PvdD-fractie vernemen graag wanneer u dit

⁸ Kamerstukken 31 571.

⁹ Rapport Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), 'Risicobeoordeling roodvleesketen. Rund, varken, paard, schaap en geit', 29 oktober 2015, p. 12.

¹⁰ Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X, bijlage Vaststellen nul-situatie onverdoofd slachten van runderen en kleine herkauwers in Nederland in 2014, p. 8.

¹¹ Kamerstukken I 2015/16, 31 571, X, bijlage Joods ritueel slachten.

datum 24 juni 2016

ons kenmerk 158834.01u

blad 5

advies naar de Kamer zal sturen. Ook vragen zij u wat de stand van zaken is met betrekking tot de procedures.

De leden van de PvdD-fractie vragen u tot slot hoe u de gestelde maatregelen (het beperken tot de binnenlandse vraag, het verbod op vermenging van stromen, het opnieuw invoeren van de behoefteverklaring en de 40-secondenregel) ziet in relatie tot verbeteren van het welzijn van de dieren in slachthuizen. Deelt u de mening van de leden van de PvdD-fractie dat de enige wijze tot het verminderen van het vermijdbare dierenleed tijdens het onverdoofd slachten een verbod op het onverdoofd slachten is, nu het eerder aangenomen convenant op dit punt onwerkbaar is gebleken. Graag een reactie.

Kunt u aangeven hoe u om wenst te gaan met de gewetensvrijheid van NVWA-medewerkers die gedwongen worden tot uitvoeringstaken die volgens hun eigen werkgever en de NVWA indruisen tegen algemeen aanvaarde normen op het gebied van dierenwelzijn?

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag uiterlijk 29 juli 2016.

Hoogachtend,

A.M.V. Gerkens

Voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken